

L'assassinat del Congost

El paratge del Congost, a les portes de la ciutat de Girona, és un lloc clau de la geografia i de la història. Entorn del naixement de l'indret, la fantasia del poble va teixir aquesta llegenda: Temps era temps, el pla de Girona era un llac immens encerclat per les Gavarres. L'emperador Carlemany va concebre un estratagema per anorrear els sarraïns que acampaven a l'altra banda, és a dir, a l'Empordà: d'un cop d'espasa va tallar la muntanya que contenia el llac, obrint-li el Congost pel qual es buidaren les aigües que s'emportaren al mar la morisma desprevinguda. Al centre del llac assecat, Carlemany hi va fundar Girona.

Les gegantines proporcions de l'episodi, que manleva l'espectacularitat a les narracions bíbliques, fan ben palès el respecte que hom ha tingut sempre per aquest Congost misteriós i decisiu. Llegendes al marge, Congost és, per definició, un trauc entre muntanyes, excavat per les aigües d'un riu. Al costat del riu —en aquest cas, del Ter— hi han passat els camins —la carretera i la via fèrria— i el portell ha resultat estratègic i essencial per a les comunicacions de tots els temps.

A més d'un passadís, el Congost va ser durant molts anys un racó amable i discret, escenari de berenars i de fontades. La font d'aigua carbònica i ferruginosa que rajava entre el riu i el camí tenia també la seva llegenda, la dels enamorats del Congost: el noi, castigat perquè volia abandonar la noia, es convertia en alzina; la noia, abraçada al tronc, plorava tant que es transformava en font. Allà, al peu de la font i de l'alzina, hi havia prats per seure i per contemplar l'aigua del Ter que discorria lentament sota les roques abruptes de l'espadat de Sant Julià de Ramis.

Tot això s'ha acabat. Ara aquell jardí encalmat a la vora del riu ha estat destrossat i envaït. En el lloc més estret i complicat del pas s'hi han concentrat els ponts, els talussos, els terraplens i els trèbols de totes les carreteres. Allà la ruta tradicional de Girona a Palamós per la Bisbal es troba alhora amb el desdoblament de Banyoles, amb la sortida Nord de l'autopista A-7 i amb la variant Est de la N-II que, no contenta de ferir Sant Daniel, agredeix brutalment aquell clot. Un dogal múltiple de ciment i d'asfalt s'entortolliga pels marges del riu, s'allargassa pel pla i s'enfila per les muntanyes. Els cotxes que vénen de totes bandes es precipiten en aquell laberint de revolts, farcit de rètols cridaners i de senyals de trànsit no sempre fàcils d'obeir. L'antic reialme dels plàtans i dels pollancrecs, arreglerats en un terreny encatifat de falgueres, ha estat engolit per l'inhòspit espai de la desolació on regnen, implacables, la velocitat i el soroll. El passadís funcional i assenyat ha esdevingut la cruïlla embogida d'un moviment que circula en totes les direccions. No es podia trobar un punt menys adequat i més absurd per establir-hi tants i tan difícils enllaços, signes visibles del presumpte progrés que a poc a poc ens encercla i ens escanya.

Al bell mig de l'indret encara s'hi deu amagar la pedra de la font que, col·locada per l'Ajuntament de Celrà l'any 1861, s'alçava com una estela i semblava —premonitòriament— una làpida de cementiri.

«Un dogal de ciment s'entortolliga pels marges del riu»

Com una pedra d'Empúries

Al dia 13 de juny, cap al tard, la flama olímpica vinguda de Grècia per als Jocs de Barcelona va ser rebuda a la platja d'Empúries amb un esclat de lletres i de músiques catalanes. La cerimònia va tenir, a més, un fort accent gironí, amb referències a Víctor Català i a Josep Pla i amb la veu poètica de Miquel de Palol, de Joan Teixidor i de Narcís Comadira.

Aquest acostament als nostres homes de lletres s'ha d'agrair a la sensibilitat de Xavier Rubert de Ventós, responsable de la selecció dels textos que van ser dits o recitats aquell vespre. D'ell són també les frases reiterades que van fixar en l'ànim de tothom el significat profund d'Empúries en la història del país: «Empúries pont, Empúries pacte, Empúries porta; pont de les naus dels grecs, pacte entre tres pobles veïns, porta del món dels romans» (L'endemà, a l'arribada de la flama a l'escalinata de la catedral de Girona, l'alcalde Joaquim Nadal completaria el cicle en recitar uns versos de Joan Badia i en referir-se a l'indret com a Girona plaça, Girona porta, Girona passadís).

El missatge sobre el significat d'Empúries, que la televisió va escampar arreu, comptava amb un notable precedent. Feia pocs dies que allà mateix, a l'Escala, havia estat presentat el llibre *Empuriesolímpia*, escrit per Josep Valls i Dimitri Papastamos i il·lustrat per Lluís Roura, en el qual s'evocuen, entre la literatura i la història, els lligams entre les dues ciutats i els dos mons.

Dimitri Papastamos, autor de la part del llibre referida a Olímpia, és expert en art i en història de la Grècia antiga; no és estrany, doncs, que el rigor del científic presideixi la seva exposició. Josep Valls, en canvi, era conegut fins ara per una producció narrativa i periodística no gaire vinculada a aquestes especialitats.

Els qui el coneixem, però, no hem tingut cap sorpresa; hem trobat en el seu text allò que ja sabem d'ell: la seva formació humanística, la seva dèria pels clàssics, la seva solidesa cultural, el seu estil brillant i eficaç, amarat d'una lleu sornegueria d'arrels garrotxines i d'influències empordaneses. La seva crònica d'Empúries, que comença com una novel·la i es desenvolupa com un reportatge, és sobretot una lliçó d'història explicada com una aventura apassionant. Tot el que se sap i tot el que s'intueix sobre aquest indret, tot el que en van dir els clàssics i el que hi han descobert els moderns, es troba reflectit en una síntesi tan arriscada com ben resolta.

El pintor Lluís Roura ha dibuixat i ha pintat, gairebé pedra per pedra, tots els racons d'Empúries i d'Olímpia. El seu afany de precisió documental ha esmussat en alguna ocasió la inspiració i la creativitat que li són habituals, però en els grans paisatges catalans i grecs hi retrobem l'alè inconfusible de les seves millors obres. Que el llibre mostri amb tanta exactitud tots els detalls sense necessitat de cap fotografia és un mèrit que cal atribuir a la saviesa i a la paciència del seu llapis i dels seus pinzells.

Empúries no podia trobar millor acompanyament per a la flama olímpica que aquest llibre quadrat que pesa quatre quilos i que llueix al prestatge de la biblioteca com una pedra daurada de les ruïnes gregues esteses arran de mar.

*L'Empúries
de Lluís Roura:
afany de precisió
documental.*

NARCÍS-JORDI ARAGÓ